

درآمدهای مالیاتی و میزان مالیات تعیین شده در قانون بودجه هر سال

محمدعلی بیگ پور

تعریف مالیات

در گذشته عده‌ای از علمای علم مالیه و اقتصاد معتقد بودند که مالیات بهای خدمات دولت است. یعنی هر کس به نسبت خدماتی که از دولت دریافت می‌کند باید بهای آن را به عنوان مالیات به دولت بپردازد. مدت‌ها این نظر مورد قبول بود و طبق این نظریه پرداخت مالیات اختیاری بود به عبارت دیگر اگر فردی از خدمات دولت بهره‌ای نمی‌برد، نمی‌بایست مالیات پرداخت کند. اما در عمل این نظریه با مشکل مواجه شد زیرا اولاً معیار اندازه‌گیری برای استفاده از خدمات دولت وجود نداشت، ثانیاً عده‌ای وضعیت مالی خوبی نداشتند و درآمد آنها حتی تکافوی هزینه زندگیشان را هم نمی‌کرد و با داشتن عائله زیاد و استفاده فراوان از خدمات دولت بابت آموزش، درمان و بهداشت و سایر خدمات، به علت نداشتن درآمد، مالیات پرداخت نمی‌کردند.

نظریه اجباری بودن مالیات

هر چند از آن زمان تا به حال میزان خدمات رسانی دولت به مردم اساس و انگیزه پرداخت مالیات است اما در عمل به علت ممکن نبودن اندازه‌گیری خدمات دولت و اینکه هر کس به چه میزان از

در قانون مالیاتهای مستقیم، بدون تعریف مالیات و درآمدهای مالیاتی، ابتدا در ماده ۱ تنها نام اشخاص مشمول مالیات و در ماده ۲، نام اشخاص غیر مشمول مالیات بیان شده است. در فصول مختلف قانون یادشده، منابع مختلف مالیات از جمله مالیات بر ارث، مالیات بر درآمد املاک، مالیات بر درآمد حقوق، مالیات بر درآمد مشاغل و مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی، نحوه محاسبه درآمد مشمول مالیات این منابع، نرخهای مالیاتی مربوط، سازمان تشخیص و وصول مالیات، هیئتهای حل اختلاف مالیاتی، شورای عالی مالیاتی و سایر مراجع نام برده شده است، در حالی که طبق روش معمول حقوقی و قانونی در صورتی که به هر عنوان، قوانین و مقررات و یا طرح و پروژه‌ای مورد تصویب قوه مقننه و یا مجریه قرار گیرد، ابتدا باید تعریف جامع و کاملی از قانون یا طرح و عوامل زیر مجموعه آن بیان شود و سپس به ذکر موارد معین و اقدامات اجرایی جهت انجام آن پرداخته شود. در قانون مالیاتهای مستقیم هیچ‌گونه تعریفی از مالیات و درآمدهای مالیاتی نشده است، لذا در این نوشتار ابتدا تعریفی از مالیات و درآمد مالیاتی، سپس شرح مفصلی راجع به درآمدهای مالیاتی و ارتباط آن با میزان سهمیه مالیات در بودجه کل کشور به نظر خوانندگان خواهد رسید.

معایب روش نقدی شناسایی درآمد مالیاتی

سیستم حسابداری مالیاتی به روش نقدی و اعلام میزان مالیات دریافت شده به عنوان درآمدهای مالیاتی در یک سال، دارای معایبی به شرح زیر است:

- عملکرد سازمان مالیاتی در رابطه با کسب درآمد مالیاتی قابل سنجش نیست.
- مقایسه مالیات وصول شده سال جاری با مالیاتهای وصول شده سالهای گذشته و افزایش یا کاهش آن رابطه‌ای با عملکرد سازمان مالیاتی ندارد.
- در این روش عملکرد مسئولان گذشته بر عملکرد مسئولان جدید تاثیر گذار خواهد بود و در صورتی که مسئولی تغییر کند، کارایی و عملکرد او عیناً در سال یا سالهای بعد متوجه مسئول جدید می‌شود.
- پرداخت پاداش و سایر مزایا بر اساس میزان مالیات دریافت شده، به خصوص در زمان تغییرات پیاپی مسئولان، باعث تبعیض و بیعدالتی خواهد شد و ارتباطی به عملکرد و کارایی مالیاتی ندارد.

روش تعهدی شناسایی درآمد مالیاتی

در صورتی که محاسبه مالیات و درآمدهای مالیاتی بر اساس روش تعهدی باشد، مالیات از مرحله اظهار تا وصول به دقت مورد پیگیری قرار می‌گیرد. در این روش صرفاً درآمدهای قطعی شده در یک سال ملاک شناسایی درآمد قرار می‌گیرد. در این روش ابتدا میزان مالیاتهای ابراز شده در اظهارنامه ثبت می‌شود، سپس مالیاتهای مطالبه شده در برگه‌های تشخیص صادر شده به عنوان بدهی مالیاتی مودیان در نظر گرفته می‌شود و پس از طی مراحل حل اختلاف مالیاتی، مالیات قطعی شده به عنوان درآمد مالیاتی سازمان مالیاتی اعلام می‌گردد.

مزایای روش تعهدی

- میزان مالیات اظهار شده مودیان در اظهارنامه مالیاتی در هر منبع از مالیات معلوم و مشخص می‌گردد و بر اساس آن می‌توان به میزان علاقه‌مندی مودیان در پرداخت مالیات حقه و تسلیم اظهارنامه پی‌برد. ضمناً درآمدها و هزینه‌های ابرازی مودیان در اظهارنامه مالیاتی نیز معیاری است برای سنجش عمل آنها.
- مالیاتهای تعیین شده در برگه‌های تشخیص مالیات صادر شده و

این خدمات استفاده می‌کند، نظریه مالیات به عنوان بهای خدمات دولت به علت عدم اجرای عملی با موفقیت روبه‌رو نشد، لذا دانشمندان تعریف دیگری که جنبه علمی برای وصول مالیات داشت ارائه کردند.

در تعریف جدید، علاوه بر تامین هزینه‌های عمومی دولت که اولین هدف وضع قوانین مالیات است، دو کاربرد دیگر نیز برای مالیات تعریف شده است. طبق نظریه جدید، مالیات عبارت است از دریافت قسمتی از درآمد و دارایی افرادی که کشور برای «تامین هزینه‌های عمومی دولت» که این جنبه مالی مالیات است، و «توزیع عادلانه ثروت» که جنبه اجتماعی مالیات است و «کنترل و هدایت فعالیتهای اقتصادی در مسیر مورد نظر دولت» که جنبه اقتصادی مالیات شمرده می‌شود. در این تعریف مالیات سه نقش عمده تامین مالی، برقراری عدالت اجتماعی و کنترل فعالیتهای اقتصادی را بازی می‌کند. البته عده‌ای از علمای علم مالیه معتقدند که هدف نهایی وصول مالیات صرفاً تامین هزینه‌های عمومی دولت است و مسئولیت برقراری عدالت اجتماعی و کنترل فعالیتهای اقتصادی باید با سازمانهای دیگری باشد.

درآمدهای مالیاتی و نحوه وصول و واریز آن به خزانه کشور

دو روش برای تعیین میزان درآمدهای مالیاتی در یک سال وجود دارد. در روش اول که به روش نقدی وصول مالیات معروف است، تمامی مالیاتهای وصول شده نقدی به حساب خزانه واریز و به عنوان درآمد مالیاتی هر سال تعیین و در آمارهای مربوط اعلام می‌شود.

آمارها و اطلاعات نشان می‌دهد که در یک سال حدود ۲۵ درصد کل بودجه اعم از جاری و عمرانی و کمی بیشتر از ۳۵ درصد بودجه جاری از محل وصول مالیات تامین می‌شود. مازاد بودجه از محل فروش منابع زیرزمینی و سایر درآمدهای دولت تامین می‌گردد.

آمار و اطلاعات دیگری وجود دارد که نشان می‌دهد که مالیاتهای وصول شده در یک سال که به عنوان درآمد مالیاتی همان سال اعلام می‌گردد، تقریباً ۸۰ تا ۸۳ درصد آن مربوط به وصول مالیاتهای قطعی شده سنوات قبل است و حدود ۱۴ تا ۱۵ درصد آن مربوط به وصول مالیات سال جاری و ۲ تا ۳ درصد نیز پیش دریافت مالیات سالهای آینده است.

دارایی نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.

میزان مالیات تعیین شده در قانون بودجه و سهمیه‌بندی مالیات

این موضوع که افزایش کمیت غالباً باعث کاهش کیفیت می‌شود امری بدیهی است و در خصوص سیستم مالیاتی نیز این قاعده حکمفرماست، زیرا بی‌توجهی به میزان وصول مالیات و نحوه وصول آن باعث از بین رفتن اصل عدالت مالیاتی خواهد شد.

اولین موضوع درخور اهمیت این است که ظرفیت مالیاتی کشور به درستی معلوم نیست و آمارهای منتشر شده هم در خصوص ظرفیت مالیاتی کشور حکایت از دقت و صحت عمل ندارد. به علت معلوم نبودن ظرفیت مالیاتی، میزان درآمد مالیاتی در قانون بودجه هر سال براساس افزایش درصدی نسبت به مالیات سال گذشته تعیین می‌شود. مالیات تعیین شده در قانون بودجه به علت نبود آمار و اطلاعات صحیح راجع به ظرفیت مالیاتی در عمل ممکن است بیشتر یا کمتر از ظرفیت مالیاتی واقعی باشد.

مالیات تعیین شده در بودجه مبنای برنامه‌ریزی سازمان مالیاتی قرار می‌گیرد و اداره‌های امور مالیاتی نیز براساس برنامه تعیین شده اقدام به وصول مالیات می‌کنند. تعیین سهمیه برای اداره‌های امور مالیاتی به دلایل زیر باعث کاهش کیفیت کار و در نتیجه بی‌توجهی به اصول اولیه وصول مالیات و بی‌عدالتی خواهد شد:

الف- مسئول مربوط می‌کوشد برابر سهمیه تعیین شده یا مقداری بیشتر از آن مالیات وصول کند. این امر موجب کاهش کیفیت رسیدگی و نادیده گرفتن قوانین و مقررات مالیاتی می‌شود و در عمل ممکن است از یک مودی، مالیاتی به مراتب بیشتر یا کمتر از مالیات واقعی مطالبه و وصول شود.

ب- خطر دیگر این روش این است که مسئولان به محض تامین سهمیه مالیات از تلاش بیشتر برای وصول مالیات حقه و قانونی دریغ کنند.

وصول مالیات بر مبنای علمی و با توجه به ظرفیت مالیاتی کشور نیاز به اطلاعات جامع و کامل مالیاتی دارد. امید است با اجرایی و عملیاتی شدن طرح جامع نظام مالیاتی نارساییها برطرف شود و کارایی این نظام افزایش یابد.

وصول مالیات بر مبنای علمی
و با توجه به ظرفیت مالیاتی کشور
نیاز به اطلاعات جامع و کامل

مالیاتی دارد

امید است

با اجرایی و عملیاتی شدن

طرح جامع نظام مالیاتی

نارساییها برطرف شود

و کارایی این نظام

افزایش یابد

ابلاغ شده به عنوان بدهی مالیاتی مودیان ثبت می‌گردد. قاعدتاً میزان مالیاتهای مشخص شده را می‌توان به عنوان کوشش مالیاتی ماموران مالیاتی، ملاک عمل قرار داد.

• پس از قبول مالیات و یا طی مراحل حل اختلاف مالیاتی، میزان مالیات قطعی شده معلوم و مشخص می‌شود. در این صورت می‌توان مالیاتهای قطعی شده در این مرحله را به عنوان درآمد مالیاتی اعلام کرد.

• با مقایسه مالیات قطعی شده با مالیات ابرازی مودیان در اظهارنامه مالیاتی، صحت عمل مودیان مالیاتی و نحوه برخورد با آنها معلوم می‌شود.

• از طریق بررسی و تجزیه و تحلیل اختلاف بین مالیات تشخیص شده با مالیات قطعی شده می‌توان عملکرد ماموران مالیاتی در خصوص کیفیت رسیدگی و دانش و تخصص آنها را ارزیابی کرد. سازمان مالیاتی می‌تواند براساس نتایج این ارزیابی در خصوص نیروی انسانی و ساختار سازمانی تصمیم بگیرد.

• اختلاف بین مالیات قطعی شده و وصول شده نیز یکی از معیارهای کارایی سازمان مالیاتی در وصول بموقع مالیات خواهد بود. ضمناً زمان قطعی شدن مالیات و وصول آن با توجه به تورم و کاهش ارزش پول برای سازمان مالیاتی حائز اهمیت است.

• در این روش هزینه‌های وصول مالیات اعم از حقوق و مزایای پرداختی به ماموران مالیاتی، لوازم و ابزار مصرفی و هزینه استهلاک